

Povodni kos

// Ivo A. Božič

Ptič, malo močnejši od vrabca, takoj vzbudi pozornost s svojim živahnim vedenjem. Nemirno počepa na kamnu v vodi, leta tik nad vodno površino, čofota po vodi, se potaplja in tudi hodi po dnu. Za tako hojo potrebuje močne noge s prsti in kremplji, da se lahko trdno oprijema kamnov v deroči vodi. Mimogrede obrača kamenje in stika za vodnimi ličinkami različnih žuželk ali drugimi vodnimi nevretenčarji. Povodni kos je edini med ptiči pevci, ki je zmožen plavanja in potapljanja, pri čemer lahko pod vodo zdrži do 15 sekund.

Žal bomo težko ugotovili, ali nam je predstavo pripravil samec ali samica. Oba sta si po videzu močno podobna in ju po barvi ni mogoče razlikovati, pač pa je samec ponavadi malce večji in težji od samice. Po kosovih očeh pa lahko ugotovimo, ali se na območju zadržuje mlad ali star osebek. Oči so pri mladih kosih temne, z leti pa postajajo rdečkaste. V srednji Evropi, torej tudi pri nas, živi podvrsta *Cinclus cinclus aquaticus*, ki je po trebuhu rdečkasta, medtem ko je severnoevropska podvrsta *Cinclus cinclus cinclus* po trebuhu rjava.

Povodni kos je zelo teritorialna ptica. Svoje območje označuje z oglašanjem in petjem ter s spreletavanjem že konec januarja, ko lahko poslušamo njegovo nežno svatovsko glasbeno kitico. Pred tekmeci svoje ozemlje odločno brani, velikost le-tega pa je odvisna od kakovosti okolja in razpoložljivosti hrane. Težko je verjeti, da tako majhen ptič navadno obvladuje približno 650 kvadratnih metrov veliko območje, neredko celo več.

Kako se masa povodnega kosa z leti spreminja

Telesna masa povodnega kosa v teku leta niha, še zlasti jeseni in pozimi, kar se je potrdilo, ko sem tehtal obročkane in nekoč že stehtane in premerjene ptice. Jeseni se začne masa dvigati in novembra so ptice najtežje, potem pa kosa obilnost upada do januarja. Februarja, ko se otopli, se masa vnovič opazno dvigne, takrat pa se kosi razpršijo naokrog in oblikujejo gnezditvene pare. Povodni kosi ostajajo pri nas vse leto. V zimski polovici leta se spustijo kvečjemu v nižje lege, kjer so vode še nezmrzne, in takrat se na izlivu potoka navadno zadržuje večje število teh ptic. Hrane v zimskem času ni v obilju, zato telesna masa, pridobljena jeseni, precej pade. S spomladansko otoplitvijo je na voljo več hrane in tako se kos lahko okrepi, da je pripravljen za naloge starševstva.

Gnezditvene navade

Samica prične odlagati jajca v prvo leglo konec februarja ali v začetku marca. Kar pet do šest jih navadno leže skupaj. V

maju naredijo samice še drugo leglo ali izjemoma celo še nadomestno. Gnezdo je videti kot kepa mahu, nameščena neredko pod most, tudi na skalni previs. Isto gnezdo lahko povodni kos uporablja več let zapored, lahko pa naredi novo na istem mestu, kot je bilo staro, ali pa zraven njega. Drugo leglo ima ponavadi v istem gnezdu, pri čemer notranjost temeljito in skrbno obnovi. Gol in slep mladič hitro odrasča in se v starosti tridesetih dni že osamosvoji. Po prvi golitvi, ki poteka od konca julija do septembra, dobi mladič obarvanost odraslih, le temno rjavo oko ga še izdaja. Povodni kos spolno dozori v desetem mesecu starosti.

Kako lahko pomagamo povodnemu kosu

Na posameznih predelih betonskih bregov se gnezdo kosa na steni težko obdrži. Če le mogoče, se doda betonska polička. Ravno tako se lahko med nosilce pod mostove namestijo preproste poličke, vsaj 20 cm široka deska, ali pa debelejša podolžna razklana drevesna veja. Presenetljivo in razveseljivo je, da so vse ponujene opore hitro in zagotovo zasedene, kajti povodni kos ima zaradi urejanja bregov in novih betonskih mostov čedalje večje težave pri iskanju primerne koticke, kjer si lahko zgradi gnezdo. Tako bomo v poletnem času imeli priložnost doživljati prijetne urice ob opazovanju dogajanj okrog mostu in pod njim na naši skrbno pripravljene deski. Tu in tam se bomo na gnezdišču, pripravljenem za povodnega kosa, srečali s sivo pastirico (*Motacilla cinerea*), s katero si kos deli mokri življenjski prostor.

Če bo človek še naprej nepopravljivo spreminjal in uničeval življenjski prostor povodnega kosa, se ptici žal ne obeta nič lepega. V 34 letih podrobnega spremljanja kosa na potokih od Lukovice do Trojan sem nedavno ugotovil, da kar na 33 lokacijah, kjer je še pred leti gnezdil, danes o njem ni ne duha ne sluha! Le kdaj se bo človek zamislil nad svojim brezobzirnim početjem?!

Zgodba o povodnem kosu, ornitologu in ribiču

Ob terenskem delu s povodnim kosom sem imel tudi raz-

lične doživljaje. Prav posebno doživetje pa je bil dogodek, ko sem v visokih škornjih brodil po potoku Šklendrovščica pri Zagorju ob Savi in se mi je nekdo z nasipa zadril: »Kaj počneš?« Odgovoril sem v njegovem stilu: »Ribe lovim!« Obrnil se je in odšel. Čez nekaj dni dobim obvestilo tamkajšnje ribiške družine, da se naj na določeni dan ob določeni uri zglašim pri njih, ker sem osumljen nezakonitega ribolova, sicer bo sledila prijava. Res sem se oglasil in šele tam izvedel, da je moje početje zanimalo celo ribiškega čuvaja, ki pa se mi ni predstavil in me legitimiral, kakor veleval zakon, jaz pa ne njemu, in sva zaključila. Ribiškim velmožem sem povedal, kaj sem počel, medtem ko je eden od navzočih dodal, da tam ni ptičev, in potem še naprej govoril o ribolovu, ker sem imel nad vodo napeto mrežo in ribiške škornje na nogah. Ljudje smo si očitno še bolj različni, kot včasih mislimo. ●

VIRI:

- Božič, I.A. (1997): Gnezditvene navade povodnega kosa *Cinclus cinclus aquaticus* v Sloveniji. – *Acrocephalus* 18 (85): 172-179.

1: Povodni kos (*Cinclus cinclus*) se pogosto zadržuje na kamnu v vodi. foto: Aleksander Čufar

2: Med ptiči pevci je edini, ki lahko plava in se potaplja. foto: Janez Papež

3: Povodni kos z gnezditvenim materialom v bližini gnezda. foto: Milan Cerar

4: Včasih ima gnezdo tudi na drevesu ob vodi. foto: Ivo A. Božič

5: Tudi preprosta opora mu omogoča, da si zgradi gnezdo. foto: Ivo A. Božič